

Երվանդ Օտյան

ԸՆԿ. Բ. ՓԱՆՁՈՒՆԻ
ՏԱՐԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԵՉ



Երվանդ Օտյան Ընկ. Բ. Փանջունի տարագրության մեջ

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=24431414

Եղծ աղանդոց Եզնիկ Կողբացիոյ:

ISBN 9781772467994

Аннотация

«Ընկ. Բ. Փանջունի» վեպը քաղաքական սատիրայի գլուխգործոց է, որի մասին Օտյանն ասել է. «Իրական դեմք մը չէ Փանջունին, այլ տեսակ մը ընդհանուր տիպար է, խտացումը այն օրերու «հեղափոխական տիպարներու»: Փանջունու օրինակով նա անխնա ծաղրում ու ծանակում է ազգային այն գործիչներին, որոնք խոսքով «հեղափոխական» են, «ազգային հերոս», մինչդեռ իրականում ոտնահարում, արատավորում են ամեն մի սուրբ գաղափար՝ դառնալով հասարակական չարիք:

Содержание

Մաս Առաջին Գլուխ	4
[Ա]	4
[Բ]	7
[Գ]	9
[Դ]	11
[Ե]	13
[Զ]	16
[Է]	18
[Ը]	22
[Թ]	24
[Ժ]	26
[ԺԱ]	29
[ԺԲ]	33
[ԺԳ]	37
[ԺԴ]	39
[ԺԵ]	43
[ԺԶ]	49
[ԺԷ]	51
[ԺԸ]	53
[ԺԹ]	55
Конец ознакомительного фрагмента.	57

Եզնիկ Կողբացի Եղծ աղանդոց Եզնիկ Կողբացիոյ

Մաս Առաջին Գլուխ

[Ա]

Յորժամ զաներեւութէն եւ զնորին զմշտնջենաւոր զարութենէն ճատիցէ որ, քանզի մարմնաւոր լեալ է, պարտի զմիտս յստակել եւ զխորհուրդս սրբել, գյոյզս շարժմանց պարզել, զի յայն գոր առաջի եղ՝ հասանել կարասցէ: Նա եւ որ ընդ ճատագայթս արեգականն հայել կամիցի, պարտի զ[6]պղտորութիւն աշացն՝ զաղտն եւ զբիժն ի բաց պարզել, զի մի մթարքն՝ որ զբբարքն շողայցեն, արզել հայելոյ ի յստակութիւն լուսոյն լիցին:

Եւ արդ քանզի մի էութիւն անքննին է եւ անհաս բնութեամբ, առ նորա անքննութիւնն ընծայութիւն անգիտութեան մատուցանելի է, եւ առ էութիւնն նորին դաւանութիւն գիտութեան եւ ոչ քննութեան: Զի որ էն՝ պարտի զի մշտնջենաւոր իցէ եւ անսկիզբն, որոյ ոչ սկիզբն յունեքէ առեալ լինելոյ, եւ ոչ ունի գոք ի վեր քան զինքն,

գոր պարտ իցէ նմա պատճառ կարծել կամ իմանալ՝ եթե ի նմանէ իցէ առեալ սկիզբն Էանալոյ: Չի ոչ որ է առաջին քան գնա, եւ ոչ որ է յետոյ նման նմա, եւ ոչ ընկեր հաւասար նորին, եւ ոչ Էութիւն հակառակ նմա, եւ ոչ գոյութիւն ընդդիմակաց, եւ ոչ բնութիւն հիօթաբեր ի պէտս նորա, եւ ոչ նիօթ ինչ՝ յորմէ առնիցէ գոր առնելոց իցէ. այլ ինքն է [7] պատճառ ամենայնի, որ ի լինելն եւ ի գոյանալ եկին ի չգոյէ եւ ի գոյէ որպէս երկինք վերինք եւ որ ինչ յերկինս, եւ երկինք երեւելիք որ ի ջուրց, եւ երկիր, եւ ի նմանէ եւ ի նմա. յորմէ ամենայն եւ ինքն ոչ յումեքէ: Որոյ ըստ իրաքանչիւր կարգաց տուեալ է սկիզբն լինելոյ աներեւութիցն անմարմնոց, եւ երեւելեաց մարմնաւորաց. որ բաւականն է որպէս ի տալն զկենդանութիւնն, նոյնպէս եւ ի գիտութիւն իւրոյ անարար Էութեանն, եւ յիւրոց արարածոցն ի [հասումն] ըստ իրաքանչիւր բնութեանց ածել: Որ ոչ այնու միայն զարմանալի է, զի ածն ի չգոյէ ի գոյ զչգոյսն, եւ եցոյց յոչնչէ յինչ զչէսն, այլ զի եւ անարատ եւ անխախտու պահէ զլեալսն. որոց եւ յառաջնումն իսկ աննախանձ ետ զկենդանութիւնն, առ ի յայտնելոյ զիւրոյ զբարերարութեանն հանդէս:

Քանզի ոչ եթե կարաւտ ինչ որ իիք էր, եթե վասն այնորիկ խնայիցէ՝ իւր միայնոյ զկենդանութիւնն. եւ անգար եւ տկար, եթե անձին եւեթ խորիցէ զգարութիւնն. եւ ոչ նիագ ի գիտութենէ, եթե ինքեան եւեթ պահիցէ զգիտութիւնն. եւ ոչ կարաւտ յիմաստութենէ, եթե յորժամ այլոց բաշխիցէ զիմաստութիւնն իւր, կարծիք ինչ կարաւտութեան ի ներքս

մտանիցեն:

Այլ կենդանի է եւ աղբիւր կենդանութեան. [տայ ամենայնի կենդանութիւն, եւ ինքն կայ լի եւ յանսպառ կենդանութեան. եւ գաւրացուցանէ գանգաւրս մեծագաւր գաւրութեամբ, եւ ինքն ոչ թերանայ ի գաւրացուցիչ գաւրութենէն. եւ պարզելէ գիտութիւն ամենայն անգիտաց, եւ ինքն բաւանդակ ունի յինքեան գամենագէտ գիտութիւնն. եւ բղխէ յամենեսիս գանպակաս իմաստութիւնն, եւ ինքն մնայ անխախտս յամենահնար իմաստութեանն:

Եթե աղբերք մշտաբուղխք, որ ի նորա հրամանէ կարգեցան, հանապազ բղխեն եւ ոչ պակասեն, [9] որոց բղխմունքն գայլոց կարատութիւնս լնուն, եւ ինքեանք ի նմին յորդութեան կան մշտնջենաւորք, ո՞րչափ եւս առաւել այն՝ որ նոցա զյորդութիւն բղխմանցն յաւրինեաց, որ աղբիւրն է բարութեան. որ գամենայն զոր արար գեղեցիկս արար, զբանաւորս եւ գանբանաւորս, զմտաւորս եւ գանմտաւորս, զխաստունս եւ գանխաստունս, զաստունս եւ գանաստունս: Եւ բանաւորաց եւ մտաւորաց յիրաքանչիր առաքինութեանց կարգեաց ստանալ զբարութիւն, եւ ոչ զգեղեցկութիւն. զի գեղեցկութեանն տուիչ ինքն է, եւ բարութեանն՝ գանձնիշխանութիւնն արար պատճառ:

[Բ]

Ապա եթե ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է՝ այն ի ոբարոյ արարչէ <եւ ինչ յարարածոց որ չար է, այն ի չարէ արարչէ> կարծիցի ոմանց, որպէս Յունացն հեթանոսաց եւ արանցն մոգուց եւ հերձուածողաց, որ չար իմն էութիւն հակառակ բարոյ դնեն, զոր հիւղն կոչեն՝ որ թարգմանի նիւթ, մեր առաջին եւ նախաբարբառ պատասխանի այն է՝ [10] եթե ի բարերար արարչէն չար ինչ չիք լեալ. եւ չիք ինչ չար՝ որ բնութեամբ չար իցէ. եւ ոչ է արարիչ չարաց իրաց, այլ բարեաց:

Եւ արդ զո՞ր ինչ յարարածոցն բարի կարծիցեն, կամ զո՞ր չար. զի բազում անգամ զոր բարին կարծիցեն, միայն առանձինն՝ առանց ընկերին խառնութեան՝ վնասակար լինի, յամենեցունց առ հասարակ վկայեալ: Արեգական թե բարի է, եւ առանց արդոյ խառնուածոյ այրիչ եւ ցամաքեցուցիչ է. նոյնպէս եւ լուսին խոնաւական բնութիւն. առանց խառնուածոյ ջերմութեան արեգական՝ վնասակար եւ ապականիչ է: Եւ արդ, առանց ցաւոյ խոնաւութեան եւ ջերմութեան՝ վնասակար եւ ապականիչ է. եւ ջուրք զհող երկրի ողողանեն եւ ապականեն. եւ երկիր առանց ջուրց պատառի եւ խորխորի: Եւ այսպէս շորերին բնութիւնքն, ուստի աշխարհս կազմեալ եւ կայ, առանձինն՝ ապականիչք են միմեանց, եւ խառնեալ ընդ ընկերին՝ աւգտա[11]կարք եւ շահաւորք: Եւ զի այս այսպէս է՝ ամենեցուն յայտնի է որ

կամին ուսանել:

Ապա ուրեմն է ինչ գարութիւն ծածուկ, որ գապականիչսն միմեանց խառնուածովք արար աւգտակարս իրերաց:

3 Եւ որ առողջ միտս ունին, ոչ գշարժունսն՝ այլ գշարժիչն պարտին փառաւորել. եւ ոչ ընդ արքանեական, այլ ընդ վարիչն պարտին գարմանալ. եւ ոչ ընդ գնայունսն, այլ ընդ գնացուցիչն. քանզի եւ նոքին իսկ իւրաքանչիւր փոփոխմամբք յայտ առնեն, եթե է ոմն՝ որ փոփոխէ գնոսա. արեգակն՝ ծագելովն եւ վերանալով եւ ի մուտս դառնալով. եւ լուսին՝ աճմամբ լնլով եւ նուազելով. եւ այլք եւս յարարածոցն ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց շարժելովն եւ դադարելով: Եւ արդ չէ առողջ մտաց գշարժիչն եւ գփոփոխիչն թողուլ, եւ շարժնոցն եւ փոփոխելեաց պաշտան տանել եւ երկրպագութիւն մատուցանել. զի որ շարժին եւ փոփոխի՝ չէ էական. [12] այլ կամ լեալ յունքէ եւ յիմքէ, եւ կամ հաստեալ ի չգոյէ: Եւ որ էն եւ շարժէ գամենայն, ինքն ոչ շարժի եւ ոչ փոփոխի, քանզի էական է եւ անշարժական է:

[Գ]

Ապա եթե ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է՝ այն ի ոբարոյ արարչէ <եւ ինչ յարարածոց որ չար է, այն ի չարէ արարչէ> կարծիցի ոմանց, որպէս Յունացն հեթանոսաց եւ արանցն մոգուց եւ հերձուածողաց, որ չար իմն էութիւն հակառակ բարոյ դնեն, զոր հիւղն կոչեն՝ որ թարգմանի նիւթ, մեր առաջին եւ նախա190րբարբառ պատասխանի այն է՝ [10] եթե ի բարերար արարչէն չար ինչ չիք լեալ. եւ չիք ինչ չար՝ որ բնութեամբ չար իցէ. եւ ոչ է արարիչ չարաց իրաց, այլ բարեաց:

Եւ արդ զո՞ր ինչ յարարածոցն բարի կարծիցեն, կամ զո՞ր չար. զի բազում անգամ զոր բարին կարծիցեն, միայն առանձինն՝ առանց ընկերին խառնութեան՝ վնասակար լինի, յամենեցունց առ հասարակ վկայեալ: Արեգական թե բարի է, եւ առանց աւոյոյ խառնուածոյ այրիչ եւ ցամաքեցուցիչ է. նոյնպէս եւ լուսին խոնաւական բնութիւն. առանց խառնուածոյ ջերմութեան արեգական՝ վնասակար եւ ապականիչ է: Եւ աւոյ, առանց ցաւոյոյ խոնաւութեան եւ ջերմութեան՝ վնասակար եւ ապականիչ է. եւ ջուրք զհող երկրի ողողանեն եւ ապականեն. եւ երկիր առանց ջուրց պատառի եւ խորխորի: Եւ այսպէս շորերին բնութիւնքն, ուստի աշխարհս կազմեալ եւ կայ, առանձինն՝ ապականիչք են միմեանց, եւ խառնեալ ընդ ընկերին՝ աւգտա[11]կարք եւ շահաւորք: Եւ զի այս այսպէս է՝ ամենեցուն յայտնի է որ

կամին ուսանել:

Ապա ուրեմն է ինչ գարութիւն ծածուկ, որ գապականիչսն միմեանց խառնուածովք արար աւգտակարս իրերաց:

3 Եւ որ առողջ միտս ունին, ոչ գշարժունսն՝ այլ գշարժիչն պարտին փառաւորել. եւ ոչ ընդ արքանեական, այլ ընդ վարիչն պարտին գարմանալ. եւ ոչ ընդ գնայունսն, այլ ընդ գնացուցիչն. քանզի եւ նոքին իսկ իւրաքանչիւր փոփոխմամբք յայտ առնեն, եթե է ոմն՝ որ փոփոխէ գնոսա. արեգակն՝ ծագելովն եւ վերանալով եւ ի մուտս դառնալով. եւ լուսին՝ աճմամբ լնլով եւ նուազելով. եւ այլք եւս յարարածոցն ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց շարժելովն եւ դադարելով: Եւ արդ չէ առողջ մտաց գշարժիչն եւ գփոփոխիչն թողուլ, եւ շարժնոցն եւ փոփոխելեաց պաշտան տանել եւ երկրպագութիւն մատուցանել. զի որ շարժին եւ փոփոխի՝ չէ էական. [12] այլ կամ լեալ յունքէ եւ յիմքէ, եւ կամ հաստեալ ի չգոյէ: Եւ որ էն եւ շարժէ գամենայն, ինքն ոչ շարժի եւ ոչ փոփոխի, քանզի էական է եւ անշարժական է:

[Դ]

Դարձեալ՝ առ այսպիսի ճշմարիտ ասացածս 194v
անպատշաճ հարցուածս մատուցանեն. ուստի՞ [19] իսկ
բնաւ են, ասեն, այդպիսի անհարթութիւնք. զի թե Աստուած
բարեաց արարիչ է եւ ոչ չարաց իրաց, ուստի՞ է խաւար,
ուստի՞ են չարիք, ուստի՞ են աշխատութիւնք, ուստի՞ են
լկանք՝ մերթ ի ցրտոյ մերթ ի խորշակէ:

Կամ ուստի՞ են անզգամութիւնք, զի տեսանենք երկուս
արս միազգիս ընդ միմեանս գրգռեալ, միմեանց մահու եւ
արեամբ ծարաւի են: Եւ այլք զգերեզմանս կրկտեն, եւ
զթաղեալ մարմինս ընդ հողով՝ մերկացեալ խայտառակեալ՝
արեու ցուցանեն, եւ զմեծարեալ դին, առ փութի <անփոյթ>
[ի] ծածկելոյ, թերես եւ շանց եւս կուր արկանեն: Եւ է երբեք
զի մին փախուցեալ երթայցէ անձնապուր ուրեք զկեանս
անձինն շահել, եւ միւսն ցասամբ բորբոքեալ՝ սրով զկնի
ընթացեալ, ոչ դադարէ՝ մինչեւ յագեցուցանէ զցասումն.
ուստի՞ է այն անյագ ցասումն: Եւ ոմն մերկանայ զհանդերձս
ընկերին, եւ թ195րե ընդդէմ դառնայցէ յարեւէ եւս արկանէ:
Եւ ուրումն [20] ի մտի եղեալ գողանալ զայլոյ ամուսնութիւն,
եւ ելեալ անաւրենութեամբ յաւտար մահիճս, չտայ լինել
հայր որդոց այնմ՝ որ արինաւքն ամուսնացեալ իցէ: Եւ
երբեք երբեք պատերազմունք շարժին, ուր մեղաւոր եւ
արդար առ հասարակ կոտորին: Եւ մա՞հք տարածամք, եւ
ախտք չարաչարք: Եւ զի՞ պիտոյ է զբնաւ մի ըստ միոջէ

թուել. այլ համառատ իսկ ասել՝ թե ուստի՞ է այս ամենայն, եւ ո՞վ է սկիզբն եւ գործիչ այնպիսի անպատեհից, բայց եթե իցէ ինչ չար գաւրութիւն՝ որ գայն ամենայն անհարթութիւնս տայցէ գործել, եւ ինքն իսկ արարիչ իցէ նոցա. զի զԱստուած արարիչ ասել այնպիսի իրաց անպատշաճ է, եւ ոչ ի նմանէ ունել զգոյութիւն չարեաց: Զիա՞րդ մարթ է գայնպիսին յԱստուծոյ կարծել. զի Աստուած բարերար է եւ լաութեանց արարիչ, եւ ի չարութեանց ինչ ի նա ոչ մերձենայ, եւ ոչ խնդալ ընդ այն ախորժէ, 195v այլ եւ խոտէ եւս զգործսն եւ զգործե[21]լիս. զի անընտանի են չարիք ի բնութենէ նորա:

Վասն որոյ կարծի՞ թե էր ինչ ընդ նմա, որում հիւղն անուն էր՝ որ է նիւթ, ուստի գամենայն արարածս արար եւ զատոյց ամենարուեստն իմաստութեամբ, եւ զարդարեաց վայելչութեամբ. եւ յայնմ նիւթոյ պարտ է կարծել զչարիս, որ անիրան եւ անկերպարան էր եւ խառն ի խոտն աւճտելով երթեւեկէր, եւ կարատէր Աստուծոյ արուեստգիտութեանն: Եւ Աստուած ոչ եթող զնա հանապազ խառն ի խոտն վարել, այլ եկն յառնել զարարածս, եւ ի յոռութեանցն նորա ոգբագնուագոյնսն զատուցանել կամեցաւ. եւ այնչափ ինչ արար ի նմանէ՝ որչափ Աստուծոյ վայելէր առնել արարածս, եւ որ ինչ մրրախառնն էր ի նմանէ, եւ չէր պատշաճ արարչութեան, գայն եթող. եւ յայնմ մրրոյ են չարիք մարդկան:

[Ե]

Արդարեւ իսկ չարիքն որ լինին՝ ի տարակու[22]սի կացուցանեն զբազումս, եւ բազու196րմ արք աւագք վասն նորին խնդիրս մեծամեծս արարին: Կէսք անսկզբնակից ինչ ընդ Աստուծոյ <երկուցեալ դնել, նոցա արարիչ Աստուած> կամեցան դնել. եւ կէսք ըստ նմանէ նիւթ ինչ, գոր հիւղն անուանեն, թե ի նմանէ արար գարարածս. եւ կէսք հրաժարեցին բնաւ ի խնդրելոյ, որպէս թե ամենեւին այնմ խնդրոյ չիք սպառուած. Բայց մեզ հարկ եղեւ ի սիրոյ բարեկամաց, եւ յոչ ուղիղ հայելոյ ընդդիմակացացն. ըստ մերում տկարութեան ապաւինեալ յԱստուծոյ շնորհսն, մխել ի խնդիր ճատիցս. մանաւանդ զի յուսացեալ եւս վստահ իցենք յուղոց ունկնդրաց ի կամացն մտադիրութիւն. ուստի եւ լինիցի նոցա զճշմարիտն ուսանել, եւ մեզ ոչ ի գուր ինչ զբանս ծախել: Քանզի ոչ եթե անիրաւութեամբ ինչ յաղթել շանամք, այլ իրաւամբք, զճշմարիտն ուսանել:

6 Որով յայտ է՝ թե երկուց անարարաց ի միասին չէ մարք լինել: [23] Ջի ուր երկու ոք ի միասին իցեն, <հարկ է թե մի միայն ոք իցէ, եւ ուր երկու ոք գատ իցեն>, հարկ է թե իցէ ինչ՝ որ գատանիցէ ի միջի:

7 Արդ զիա՞րդ հ196Վամարիցին զԱստուած. իբրեւ ի տեղոջ ինչ յամենա՞յն ի հիւղն լինել, եթե ի միում ինչ ի մասին նորա:

8 Եթե գամենայն զԱստուած յամենայնի ի հիւղն լինել

ասիցեն, որչափ մեծ եւս ասիցեն զԱստուած, գտանի հիւղն մեծ քան գնա: Քանզի յորում իցէ ոք, այն յորում էն, քան զայն որ ի նմա էն՝ մեծ գտանի, զի բաւական եղեւ տանել զբոլոր գնա:

9 Եւ եթե ի մասն ինչ միայն ի նմանէ, եւ այնպէս բիրապատիկ իսկ մեծ քան գնա հիւղն գտանի, զի սակաւ ինչ մասն նորա բաւական եղեւ ընդունել զամենայն գնա:

10 Եւ եթե ոչ ի նմա, եւ ոչ ի մասին ինչ նորա, յայտ է՝ թե այլ ինչ էր անջրպետ ընդ մէջ երկոցուն մեծ քան զերկոսին, <զի բաւական եղեւ տանել զերկոսին>. եւ ոչ միայն երկու անսկզբնակիցք գտանին, այլ երեք. Աստուած, եւ հիւղն, եւ անջրպետն, եւ մանաւանդ մեծ եւս անջրպետն քան զերկոսեան:

11 [24] Իսկ եթե էր երբեք հիւղն անգարդ եւ անարդ եւ անկերպարան, եւ զարդարեաց գնա Աստուած, քանզի ի յոռութեանցն նորա ի լաւն դարձն 197 րոցանել կամեցաւ, ապա էր երբեմն զի յանգարդս եւ յանարդս եւ յանկերպարանս էր Աստուած, եւ հարկ էր թե իբրեւ զհիւղն իսկ եւ նա խառն ի խոռն վարէր:

Եւ եթե յամենայն ի հիւղն՝ որպէս ասենն՝ էր Աստուած, յորժամ գնա ի զարդ եւ ի յարդ եւ ի կերպարանս ածէր, ինքն յո՞ մարթեր ամփոփել. զի չէր ուրեք մարթ ամփոփելոյ: Միթե եւ զի՞նքն ընդ հիւղին ի զարդս եւ ի յարդս եւ ի կերպարանս ածէր, քանզի չգոյր ուրեք տեղի ամփոփելոյ. որ յետնոյ ամբարշտութեանն է:

12 Ապա թե ասիցեն՝ թե հիւղն յԱստուած էր, ըստ նմին

արինակի պարտ էր խնդրել՝ որպէս ոգա՞տ ինչ ի նմանէ, որպէս գանասունս [25] ի մէջ աւդոյ որ ի նմա են եւ գատուցեալք ի նմանէ, թե իբրեւ ի տեղուջ որպէս եւ ջուրք յերկրի:

Եւ գհիւղեայն ասեն՝ թե անճահ եւ անգարդ եւ անարդ եւ չար էր. եթե ըստ նոցա մտացն իցէ, ապա չարեաց տեղի էր Աստուած. զի անհեղեղքն եւ անգարդքն ի նմա էին. որ անհն197Վարին անաւրենութիւն է, կարծել զԱստուծոյ՝ թե երբեմն ասպնջական չարեաց էր, եւ ապա արարիչ չարեաց: Նա եւ բաժանելի եւս՝ թե ի նմա իբրեւ ի տեղուջ էր:

Արդ հարկ է ի պատճառս չարեացն գալ, եւ ցուցանել՝ թե ուստի՞ լինին չարիքն, եւ չէ <մարթ ասել՝ թե չէ> պատճառ չարեաց Աստուած՝ այնու զի առ ընթեր նմա զհիւղն դնեն:

14 Եւ արդ զո՞ր հիւղ առ ձեռն դնիցեն Աստուծոյ. ո՞չ ապաքէն գայն՝ ուստի զաշխարհս արար. որ անկերպարանն եւ անգարդ եւ անարդ էր: Զի տեսանենք զաշխարհս ի պէսպէս կերպարանս եւ ի գարդս եւ ի յարդս, ապա ուրեմն կերպարանաց եւ գարդուց եւ արդուց ա[26]րարիչ է Աստուած, եւ ոչ բնութեանց:

Իսկ եթե արարչի այն գործ է՝ զբնութիւնս առնել եւ ոչ արդս եւ գարդս եւ կերպարանս, յայտ է՝ եթե աւելորդ է կարծել՝ թե ի նիւթոյ ինչ իմեքէ յընթերակացէ արար Աստուած զաշխարհս, այլ յոչնչէ եւ ի չգոյէ:

15 Նա եւ գմարդիկ՝ տեսանենք զի ի չգոյէ առնեն ինչ. որպէս շ198րինաւորդ ոչ ի քաղաքաց քաղաքս առնեն, եւ ոչ ի տաճարաց տաճարս:

Նորա քանզի ամենեւին յոչնչէ ո ք կարեն ինչ առնել, քարինքն՝ զոր ի շինուածսն յարինեն՝ <թեպէտ եւ շինաւղացդ ընթերակաց իցեն բնութիւնք զոր ի շինուածսն յարինեն>, ոչ ռեսք քարինք ոկոչինք, այլ կամ քաղաքք կամ տաճարք. զի ոչ եթե որնութիւննք ոգործէք քաղաքս կամ տաճարս, այլ արուեստն՝ որ ի բնութեանն է: Եւ արուեստն ոչ եթե յընթերակացէ ինչ իմեք է՝ որ ի բնութիւնսն իցէ:

<Եւ արուեստագէտն ոչ եթէ յարուեստէ ինչ ընթերակացէ՛ որ ի բնութիւնսն իցէ՛> առնու գարուեստգիտութիւնն, այլի դիպացն որ դիպին ի բնութեանցն:

Քանզի ոչ եթէ անձնաւոր *n p* ինչ յանձնաւորաց գարուեստն կարէ ցուցանել, այլ ի դիպացն որ դի[27]պինս. որպէս ի դարբնութենէ դարբինն, եւ ի հիւսնութենէ հիւսնն: Ջի մարդ եւ յառաջագոյն քան գարուեստն է, բայց արուեստն չէ՛ եթէ ոչ նախ մարդն իցէ:

Ուստի գարուեստն յոչնչէ ի մարդիկ պատշաճեալ հարկ է ասել:

16 Եւ եթէ առ մարդկան այսպէս, ո՞րչափ եւս առաւել պատշաճ իցէ զԱստուծոյ իմանալ՝ 198v թէ ոչ միայն արդուց եւ զարդուց եւ կերպարանաց արարիչ է, այլ յոչնչէ առնել բաւական է բնութիւնս, եւ ոչ արգասիս նիւթ՝ յորմէ Աստուած ընտրեաց զբարին ի մի թեր, եւ զչարն մրրախատն ի միւսն կողմն, ուստի ջանայ մրրախատնն գյտակն պղտորել:

[Է]

Չարիքս որ լինին ուստի՞ իցեն:

Հարցցուք եւ մեք. չարիքն որ լինին անձի՞նք ինչ իցեն, թե արգասիք անձանց:

Ասեն, ի դէպ է կարծել՝ եթե արգասիք անձանց:

18 Եւ հիւղն, գոր ասեն անարգասատր եւ անկերպարան, գիա՞րդ [28] անարգասատրն եւ անկերպարան յայլս կարէր արդիւնս ծնուցանել. եթե ոչ՝ ի դիպացն լինիցին չարիքն, եւ ոչ ի նմանէ:

Ջի սպանութիւն չէ անձն ինչ, եւ ոչ շնութիւն անձն ինչ է, եւ ոչ դարձեալ այլքն մի ըստ միոջէ ի չարեացն. այլ որպէս ի դպրութենէն դպիր կոչի, եւ ի ճարտարութենէ ճարտար, եւ ի բշկութենէ բժիշկ, եւ այն ոչ եթե անձինք ինչ են, այլ յիրաց անտի առնուն զանուանս, նոյնպէս 199ր եւ չարիքն ի դիպացն առնուն զանուանումն:

Ապա եթե եւ գայլ ոք իմանայցեն դրդիչ եւ գրգռիչ՝ որ արկանիցէ ի միտս մարդկան գշարիսն, եւ նա ի գործոյն՝ գոր գործէ՝ առնու զանուն չարութեան:

Բայց գայն պարտ է գիտել, թե գոր գործէ ինչ ոք՝ ոչ ինքն նոյն է. որպէս բրուտն յորժամ անաւթս գործիցէ՝ ոչ ինքն անաւթ լինի, այլ գործիչ է անաւթոցն, ուստի եւ զանուանումն արուեստին առնու, նոյնպէս եւ չարագործն ի չարն գործելոյ առնու [29] զանուն չարութեանն՝ եթե շուն իցէ եւ եթե սպանող:

19 Ապա ուրեմն յիրաւի ասին մարդիկ արարիչք չարեաց, զի ինքեանք են պատճառք առնելոյ եւ շառնելոյ: Եւ զչարիսն ոչ պարտինք անձինս անուանել, այլ արգասիս անձանց:

20 Իսկ եթե ի նմին յամառութեան կացցեն՝ թե արդարեւ անարդ եւ անարգասաւոր է հիւղն, եւ Աստուած ամ գնա ի գարդ եւ ի կերպարանս եւ յարգասիս, ապա զԱստուած դնեն պատճ199Վառս չարեացն:

21 Լաւ էր լեալ՝ թե նոյնպիսի կացեալ էր անհեղեղ եւ անարգասաւոր, քան գալ յարգասիսն եւ ի կերպարանս, եւ լինել պատճառ չարեաց այլոց: Քանզի զի՞նչ մարթի որ լինել՝ որ իցէ՝ թե անկերպարան իցէ:

Նա եւ ասելն անկերպարան՝ զկերպարանացն յայտ առնէ:

Իսկ եթե էր ինչ անձնաւոր եւ կերպարանաւոր, ասելորդ է ասել արարիչ զԱստուած:

22 Այլ այնու, ասեն, զի յանարդութենէն եւ յանհեղեղութենէն [30] դարձոյց ի գարդ եւ ի կերպարանս, յիրաւի կոչի արարիչ:

Այդ այնմ նման է, յորժամ ի քարանց որ շինուածս առնիցէ՝ պատշաճելոյն եւ յարինելոյն միայն արարիչ է, եւ ոչ բնութեանն:

23 Եւ արդ յի՞նչ ինչ արդեաւք արար Աստուած զանկերպարանն:

Ի լա՞ւ ինչ թե ի յոռի:

Եթե ասիցեն՝ եթե ի լաւ, զչարիսն որ լինին պարտին խնդրել՝ թե ուստի՞ լինին: Արգասիքն ոչ նոյնպիսի մնացին՝

որպէս եւ եինն, այլ ի լան դարձեալ՝ լաւք եւեթ 200r երեւեսցին: Ապա եթե ի յոռի ինչ դարձան, իշխեսցե՞ն ասել՝ թե չարեացն պատճառ Աստուած է, զի նա զարգասիսն ի լաւանդր դարձոյց:

24 Այլ ասեն՝ թե գյստակն ի մի կողմն ընտրեաց, ուստի զարարածսն արար, եւ գմբրախատնն եթող:

25 Ասացուք՝ որպէ՞ս. զի թե կարող էր եւ գայն յստակել եւ գչարիսն ի միջոյ բառնալ, եւ ոչ կամեցաւ գայն ի միջոյ բառնալ, ապա [31] պատճառս չարեացն պարտ է գնա ասել. զի ի կիսոյն նորա արար բարի արարուածս, եւ զկէսն նորա եթող նոյնպիսիս յապականութիւն լինելոյ բարութք արարածոցն:

26 Եւ եթե ճշմարտի ոք քննիցէ զիրսն՝ գտանէ յանհնարին վտանգս եկեալ զհիւղն քան զառաջին անկագնութիւնն. զի նախ քան զընտրելն եւ զգալն զվտանգսն չարեացն՝ յապահովի եւ յանհոգութեան կայր, եւ արդ յառնլոյ զագղմունս չարեացն՝ ի տագնապի եւ ի տարակուսի կայ: Եւ թե կամիս, ի մարդոյ իսկ առ արիմակ. 200v զի նախ քան զպատկերանալն եւ լինել կենդանի, անմասն էր ի չարեաց. եւ յորժամ գայ ի չափ հասակի մարդոյ, յայնժամ միտի ի չարիս յիւրմէ անձնիշխանութենէ: Նոյնպէս եւ ի բարերարութենէն, զոր ասեն յԱստուծոյ եղեալ հիւղեայն, գտանի՝ զի ի յոռութիւնս եկն:

27 Ապա եթե ի չկարելոյ Աստուծոյ բառնալ գչարիսն եթող նոյնպիսիս, այնու տկարութիւն ածեն [32] զԱստուծով՝ կամ թե բնութեամբ տկար իցէ, կամ թե առ երկիւղի յաղթեցաւ

յայլմէ գաւրագունէ քան գնա: Եթէ յաղթեալ կասկածանաւք
ի մեծագունէ քան գնա ասիցեն, հարկ է թէ ոգշարիսն
բռնադատիչս կամաց նորա դնեն: Եւ ընդէ՞ր ըստ նոցա
բանիցն չարիքն ոչ լինեին աստուածք, որ Աստուծոյն յաղթել
կարեին:

[Ը]

Դարձեալ հարցցուք զհիւղեայն. պա՞րզ ինչ բնութիւն իցէ, եթէ յաղուածով. զի ազգի ազգի գործուածք իրացն յայսպիսի քննութիւնս ածեն զմեզ:

29 Ջի եթէ պարզ բնութիւն էր հիւղն, եւ մենակերպ, եւ աշխարհս ի յաղուածոց եւ ի 201r պէսպէս բնութեանց եւ ի խառնուածոց հաստատեալ է, անհնարին է ասել՝ եթէ <ի> հիւղեայն լեալ իցէ: Վասն զի ոչէ մարթ յաղուածոյիցն ի միոջէ պարզ բնութենէ ունել զհաստատութիւնն, քանզի յաղուածոյքն ի պարզական բնութեանցն յաղին:

30 Եւ եթէ ի պարզական բնութեանցն յաղեցաւ, ապա էր ժամանակ յորժամ հիւղն իսկ չէր ի միջի, զի ի պարզականացն յաղելոյ եղել հիւղն. ուստի լեալ իսկ երեւի հիւղն, եւ ոչ անարար: Ջի եթէ յաղուածով էր հիւղն, եւ յաղուածոյքն ի պարզականացն ունին զանձնատրութիւն, ապա էր երբեք զի չէր իսկ հիւղն մինչ չել պարզականացն ի միմեանս յարեալ էր:

31 Եւ եթէ էր ժամանակ՝ յորժամ [] հիւղն չէր [եւ] չգոյր ժամանակ՝ յորում չէր անարար, <ոչ իցէ հիւղն անարար>: Ջի եթէ Աստուած անարար էր, եւ պարզականքն եւ անարարքն ուստի հիւղն յաղեցաւ, յայտ է թէ չեին երկուքն միայն անարարք, այլ հինգ:

32 Եւ արդ տեսցուք, հաւա՞նք 201v ինչ ընդ միմեանս եին բնութիւնքն, ուստի հիւղն յաղեցաւ, թէ հակառակք իրերաց.

սա առասիկ տեսանենք զբնութիւնսն միմեանց հակառակս.
քանզի ընդդիմակաց է հրոյ ջուր, եւ լուսոյ խաւար, եւ ցրտոյ
շերմ, եւ ցամաքի խոնաւ: Եւ ինքեան ինչ հակառակ եւ
վնա[34]սակար չէ, բայց ընկերին. եւ անտի յայտ է՝ թե չեն
ի միոջէ նիւթոյ, եւ ոչ մի նիւթն ի չորից հակառակորդաց:
Արդ եթե մին չէր նիւթն՝ ոչ եթե ինքեան հակառակ էր, այլ
ընկերին. որպէս սպիտակ թխոյ, եւ քաղցր դառին:

[Թ]

Եւ արդ զհիւղեայն խնդիր թողեալ՝ գոր նիւթն ամենայնի կոչեն, ի չարեացն խնդիր եկեսցուք՝ գոր ի նմանէն իմանան: Չի յորժամ չարիքն յայտ լինիցին՝ թե չեն անձնաւորք, անտի եւ հիւղն յանդիմանի՝ թե ոչ էր երբեք, եւ ոչ բնութիւն անձնաւոր:

34 Արդ գմարդկան իսկ չարեաց հարցցո՞ւք. արգասիք անձանց իցեն. եւ եթե անձինք ինչ չարիքն. զի որ ինչ ի մարմինս 202r եւ յոգիս շարժմունք խաղան, ոչ մարթի ասել՝ թե այն մարդ իցէ, այլ կամական շարժմունք. զի մարդն անձնաւոր է. եւ բարքն չանձնաւորք, որպէս սպանութիւն կամ շնութիւն՝ որ ի բարուցն գործիցին:

Արդ եթե այնք արարածք ինչ [35] անձնաւորք իցեն, հարկ է եւ գպատճառն գոր դնեն արարած անձնաւոր կարծել. զի որոյ մասն ինչ արարած է, յայտ է եթե նա ամենեւին իսկ արարած է. եւ որոյ մասնն չէ արարած, նա բնաւ իսկ չէ արարած: Ապա ուրեմն էր երբեք՝ զի բնաւ չէր ամենեւին ինչ արարիչ բաւանդակ, մինչ չեւ Աստուծոյ գմարդն արարեալ էր, ուստի չարիքն լինին: Քանզի մասանց չարեաց գտանի մարդն արարիչ, անտի յայտ է՝ թե եւ բաւանդակ իսկ չարեացն արարիչ Աստուած է, գոր ամենեւին մի երբեք լիցի ասել՝ թե Աստուած չարեաց պատճառ իցէ, այլ այն որ իւրով կամաւք զգործ չարեացն գործիցէ. եւ յումէ չարն գործի՝ 202v յիրաւի նմին եւ անուն չարութեան դնի, որպէս եւ յառաջագոյն

իսկ ասացաք:

[Ժ]

Եւ արդ եկեսցուք յիրացն իսկ ի քնին, զի յորժամ ճշդիւ մրցութիւնք լինիցին՝ դիւրաւ գլայտնութիւն ճառիցն յանդիման կացուցանիցեն:

36 [36] Արդ զԱստուած բարի՞ եւ բարերա՞ր ասիցեն: Հարկ է թե բարի եւ բարերար ասեն, եւ չարութիւն ինչ ի նա ոչ մերձենայ: Եւ եթե այն այնպէս իցէ. նախ զշնութենէ եւ գպոռնկութենէ հարցցուք, եւ ապա զայլոց նոյնպիսեաց:

Եթե Աստուծոյ կամաւք գործեին այնպիսի չարիք, ընդէ՞ր ի գործելեաց չարեացն վրէժս պահանջիցէ. այլ այնու զի ընդ չարեաց գործոցն վրէժս պահանջէ, յայտ է եթե ոչ ախորժէ զչարիսն, այլ ատեայ, եւ պատիժս պատուհասից ի վերայ գործելեացն ամէ. որոց, ըստ իւրեանց անմտութեան, խրատք նորա չարութիւնք կարծին. որպէս եւ այժմ սպանողք յորժամ ի պատիժս մտանեն՝ ոչ բարերարս զպատժածունս կոչեն, այլ 203ր չարարարս. քանզի այնպիսի բարք են չարագործաց՝ զիրաւունսն անիրաւութիւն ասել: Բայց մեզ մի լիցի այնպիսի ինչ ասել. այլ զչարիսն ոչ անճաւորս կարծել, այլ կամածինս:

37 [37] Ապաքէն պոռնկութիւն եւ շնութիւն՝ ի մերձենալոյ ի միմեանս առն եւ կնոջ լինին:

Եթե յիւր կին ոք արինաւք ամուսնացեալ մերձենայցէ վասն որդեծնութեան եւ գաւակի սերելոյ, բարիոք է մերձաւորութիւնն:

Ապա եթե ուրուք թողեալ զիր կին, զայոյ ամուսնութիւն թշնամանիցէ, գործ չարութեան գործէ: Եւ մերձաւորութիւնն նոյն է, եւ արինակ մերձաւորութեանն ոչ նոյնալիսի. քանզի մին բուն հայր լինի որդոց, եւ միսն գողունի:

Մոյն բանք են եւ վասն պոռնկութեան:

Եթե վասն որդեծնութեան որ մերձենայցէ յիր կին, յիրաւի է:

Ապա եթե առ ցանկութեան աստար մարմնոց ցանկանայցէ, կարի իսկ անիրաւութիւն:

Եւ յայտ է՝ թե իրքն չարք յայնժամ լինին, յոր203Վժամ պէտքն արինաւք ոչ վճարեցին:

38 Նա եւ զսպանութենէ նոյն բանք են:

Յորժամ զըմբռնեալն ի շնութեան որ սպանանիցէ, պատուիաս ի վերայ ածեալ վասն յանդգնու[38]թեանն, չառնէ չար ինչ:

Ապա եթե զանմեղն որ, որոյ ոչ ինչ ի վճռականացն գործեալ իցէ՝ սպանանիցէ, կամ վասն ինչս գերծանելոյ, կամ վասն ստացուածս հատանելոյ, չարութիւն գործէ:

Եւ գործն նոյն է երկոցունց, բայց արինակն ոչ նոյնալիսի:

39 Նա եւ յինչս առնուլ նոյն բանք են:

Որ պարգեւ ի տեսոնէ կամ ձիր ի բարեկամէ առնուցու, ոչ ինչ չարութիւն գործէ:

Իսկ որ բռնաբար յանաւագէն հանիցէ, չարութիւն գործէ:

Եւ առնուլն երկոցուն նոյն է, բայց արինակ առնլոյն ոչ նոյնալիսի:

40 Նոյնալէս եւ յաստուածպաշտութեան յարինակէ անտի

ցուցանի չարութիւնն:

Եթե գճմարիտն Աստուած որ պաշտիցէ, գործ ազնուական գործէ:

Ապա եթե թողեալ գճմարիտն, քարանց եւ փայտից՝ որպէս թե Աստուծոյ՝ պաշտ204րան մատուցանիցէ, անհնարին վնաս գործէ. զի գաւրինակ պիտոյիցն յանպատեհ իրս դարձոյց:

Եթե [39] պատկեր որ գործիցէ, եւ ոչ վասն սիրոյ սիրելոյն, որ մահուամբ յաշացն վրիպեցաւ, կամ վասն գճարտարութիւն ցուցանելոյ, այլ ի պաշտան առեալ երկիր պագանիցէ իբր Աստուծոյ, գործ չարութեան գործէ:

41 Եւ այսպէս կազմածոյ իրաց ինչ եւ միտք գործողին գործեն զչարն, որպէս եւ երկաթ մերթ ի բարիս պաշտի, եւ մերթ ի չար. եթե խոփ եւ գերանդի եւ մանգաղ որ գործիցէ, ի բարութք իրս պաշտեցաւ:

Ապա եթե սուտեր եւ գեղարդն եւ սլաք, եւ այլ ինչ զէն որ վնասակար մարդկան է, գործ չարութեան գործէ:

Եւ պատճառ չարութեանն գործելին, եւ ոչ երկաթն:

[ԺԱ]

Իսկ մարդիկ, ասեն, յանձա՞նց ինչ ունիցին գայնալիսի շարժմունս, թե յԱստուծոյ լեալ իցեն, կամ թե այլ ոք իցէ՛ որ գայն ի մարդիկ արկանիցէ:

43 ՅԱստուծոյ մարդկան այսպիսի ինչ լինել՝ չթուի պատշաճ ասել. [40] այլ ունել 204v անձնիշխանութիւն եւ ազատութիւն առաջնոյ մարդոյն եղելոյ յԱստուծոյ, եւ ի նմանէն գնոյն իւրոց պայագատացն ժառանգել:

Եւ արդ առեալ զանձնիշխանութիւնն, ում կամի՛ ծառայանայ, որ մեծ շնորհն պարգեւեալ է նմա յԱստուծոյ. քանզի այլն ամենայն ի հարկէ ծառայէ աստուածական հրամանին. եթե գերկնից ասիցես, կայ հաստատեալ եւ ոչ շարժի ի սահմանելոյ նմա տեղոյն. եւ եթե զարեգականէ կամիցիս ասել, սակ այն եւ նա կատարէ զգատուցեալ նմա զշարժումնն եւ չիշխէ խուսափել յընթացիցն, այլ ի հարկէ ծառայէ տերունական հրամանին: Նոյնպէս եւ գերկիր սեղմացեալ տեսանենք, եւ բարձեալ բերէ զհրաման հրամանատուին. եւ գայլսն ամենայն համակերտս ծառայացեալս հրամանաց արարչին, եւ չիշխեն այլ ինչ քան գայն՝ յոր կարգեցանն՝ գործել. վասն որոյ <ոչ> գովենք գնոսա յաղագս զսահմանս հրամանացն պահելոյ:

44 [41] Բայց մարդոյ առեալ 205r անձնիշխանութիւն, ում կամի՛ ծառայանայ: Ոչ ի հարկէ բնութեան բոնադատեալ, ոչ ի գաւրութենէն որ նմա վասն լաւութեանց շնորհեցաւ՝

կասեալ, այլ ի հնազանդութենէ միայն շահի գաւգուտն եւ յանհնազանդութենէ զվնաս. եւ զայն ոչ եթե առ եղեռանէ ինչ լեալ ասենք մարդոյն, այլ վասն լաւութեանց: Զի եթե իբրեւ զմի ինչ յայլոցն բնութեանց լեալ էր՝ զոր ի հարկէն ծառայեն Աստուծոյ, ապա եւ վարձս ընդ կամակարութեանն առնլոյ շէր արժանի, այլ իբրեւ զործի մի էր արարչին, զոր թեպէտ ի չար վարէր եւ թեպէտ ի բարի, ոչ պարսաւանք ինչ եին նմա եւ ոչ գովութիւնք, այլ պատճառ այն էր՝ որ զնա այնպէսն վարէր, նա եւ ոչ զլաւ ինչ գիտէր այնուիետեւ մարդն. քանզի շէր հնուտ այլ իմիք, բայց այնմ եւեթ՝ յոր պատշաճեալն էր:

Այլ Աստուած այնպէս պատուել զմարդն կամեցաւ, զի առ լաւութեանցն [42] խելամուտ լինելոյ՝ զանձնիշխանութիւնն պարգեւեաց նմա, 205v որով կարող իցէ առնել զինչ եւ կամեսցի, եւ զանձնիշխանութիւնն նորա ի լաւն խրատէ դարձուցանել:

Որպէս հայր ոք յորժամ զորդի իւր խրատիցէ՝ որ կարող իցէ ուսումն ինչ ուսանել. չծուլալ յուսմանէն՝ այլ յառաջադէմ լինել ի լաւն ստիպէ. վասն զի գիտէ եթե կարող է յառաջադէմ լինել, պահանջէ զուսումնն՝ յոր աւանդեցաւ. նոյնպէս եւ զԱստուծոյ պարտ է իմանալ՝ եթե յաւժարեցուցանէ զմարդն յանսալ հրամանացն նորա. բայց զկամակար իշխանութիւնն ոչ հանէ ի նմանէ, որով կարող է անսալ եւ չանսալ հրամանացն. այլ խրատէ եւ յաւժարեցուցանէ զմարդն, զի լաւութեանցն ցանկացող լիցի, որովք արժանատր մեծաց պարգեւաց լինիցի, եթե անսայցէ Աստուծոյ. այլ զի եւ չանսալոյն իշխանութիւն ունիցի:

Քանզի ոչ եթե վայրապար [43] ինչ կամէր Աստուած գայնալիսի պարգեւս տալ, որ յաւիտենական անեղծութիւնն է: Զի վայրա206րպար իսկ էր այնպիսոյն տալ՝ որ ոչ ունէր իշխանութիւն երկոցունց, անսալոյ այնմ՝ զոր Աստուածն կամէր, եւ չանսալոյ այնմ՝ զոր նայն ո ք ախորժէր: Բայց իրաւամբք, այն է, յորժամ արժանի ըստ որոց գործեացն որ ինչ առնուցու: Եւ արդ զհա՞րդ երեւէր ընտրութիւն գործոցն, եթե ոչ ունէր մարդն իշխանութիւն երկոցունց, եւ անսալոյն եւ չանսալոյն:

45 Եւ արդ յայտ է՝ թե անձնիշխան եղեւ մարդն՝ առնել զբարի եւ ժտել ի չար. իբր ոչ եթե չար ինչ առաջի կայր՝ յոր ժտիցի, այլ այն եւեթ առաջի կայր՝ կամ անսալ Աստուծոյ կամ չանսալ, եւ գնոյն եւեթ պատճառ չարին իմանալ: Քանզի լեալ մարդն առաջին՝ առնոյր պատուէր յԱստուծոյ, եւ չինագանդեալ աստուածական հրամանին՝ մտաբերէր ի չարիս, եւ անտի լինէր սկիզբն չարեաց:

[44] Ուստի ոչ որ կարէ ռանարար ինչք եւ անձնաւոր զչարն ցուցանել. եւ դարձեալ ոչ յարարչէն, այլ յանաստութենէ դիպեալ 206v ստունգանողին, եւ յորոք վարդապետութենէ դրդեալ. զի ոչ եթե այնպիսի ինչ հաստատեալ բնութեամբ զմարդն ցուցանել <այլ զի մարդն՝ ըստ ուրոք վարդապետութեան, եւ ոչ բռնութեամբ, ստունգաւոր եղեւ՝ կարէ որ ցուցանել>: Եթե այնպիսի ինչ բնութիւն մարդոյն առեալ էր, ապա ոչ ի բնութենէ արարածոյ եւ յաստուածեղէն գրոց նմա վարդապետութիւն ընծայանայր. որպէս ասէ ուրեք աստուածական բարբառն,

եթե ի մանկութենէ մարդիկ ի խնամս չարի միտեալ են. զի ցուցցէ թե որ միտին կամաւք միտի, եւ ոչ ուրուք բռնութեամբ:

Արդ անասատութիւնն եւեթ որ արտաքոյ Աստուծոյ կամացն գործիցի պատճառ չարեաց իմանալի է. եւ նմին գայլ ոչ վարդապետ ծածուկ հաշուել, դրդիչ եւ ոչ բռնադատիչ, որ գմարդն ի լաւութեանցն մերկանալ կամեցաւ:

Ապա եթե գպատճառն եւս [կամիցին] խնդրել, գնախանձն որ առ մարդն եղել իմացին գպատճառն:

Եւ եթե գնախանձուէն եւս ճշդիւ քննիցեն՝ թե ուստի եղել, ասացուք եթե յառաւելութենէ գմարդն պատուելոյ. քանզի միայն մարդ ըստ պատկերի 207ր եւ ըստ նմանութեան Աստուծոյ եղել:

Իսկ եթե այնու գԱստուած պատճառ չարեաց կամիցին ասել, անկանին յիմաստնարար խորհրդոյ: Եթե գնորա ինչ հանեալ էր, եւ մարդոյն շնորհեալ, թերեւս յիրաւի պատճառ չարեաց կարծէր տուիչն. ապա եթե գնա նոյնպէս որպէս եղեն պահեաց, եւ գմարդն այսպէս կամեցաւ առնել, պատճառ չարեաց՝ նախանձորդն է: Քանզի ոչ եթե յորժամ իցեն ուրուք երկու ծառայք, եւ գմինն ի ծառայութեան ունիցի, եւ գմիսն յորդեգիրս գրիցէ, եւ միոյն յարուցեալ ի վերայ գմիսն սպանանիցէ, պատճառ չարեաց գտէրն պարտ ի[46]ցէ իմանալ, որ ոչ եհան ինչ ի ծառայէն եւ շնորհեաց միսումն:

[ԺԲ]

Արդ եւ գայն եւս հարցանեն, եթե չար ինչ չկայր առաջի, ուստի՞ աւճն գոր սատանայ կոչէք՝ իմացաւ գհանգամանս չարին:

47 Ասենք՝ եթե սատանայ չար գստունգանել մարդոյն Աստուծոյ իմացաւ, վասն որոյ գմարդն յայն յաւժարեցոյց: Որպէս յորժամ իցէ որ 207v ուրուք թշնամի, եւ թարուցեալ գթշնամութիւնն՝ գաղտ կամիցի վնասել, եւ չգիտիցէ գհանգամանս վնասակարութեանն, եւ շուրջ եկեալ յածիցի հնարս խնդրել. ապա գտեալ ժամանակ՝ յորժամ որ ի բժշկաց թշնամոյն նորա պատուէր տայցէ յայս ինչ չհպել, եւ յայս նիշ կերակրոց չճաշակել, որով առողջութեանն կարիցէ հասանել, եւ նորա լուեալ՝ վաղվաղակի ի կեղծիս բարեկամութեան կեղծաւորեալ գբժիշկն պարսաւիցէ, եւ գաւգտակարսն նմա վնասակարս թելադրեալ կարծեցուցանիցէ, եւ հակառակ պատուէրս հրամանաց [47] բժշկին տայցէ, եւ այնու առնիցէ նմա վնաս. որ ոչ եթե յառաջագոյն գիտէր գհանգամանս վնասակարութեանն, այլ ի պատուիրելոյ բժշկին գտեալ հնարս՝ եղեւ վնասակար. նոյնպէս կարծի եւ գսատանայէ՝ նախանձել նմա ընդ նախաստեղծ մարդոյն, եւ չգիտել գհանգամանս վնասակարութեանն. քանզի ոչ եթե չար ինչ առաջի կայր՝ ուստի գհանգամանսն մ208բարթ էր առնուլ, ուսեալ յԱստուծոյ պատուիրանէն՝ որ մարդոյն տուաւ

արգելույ գնա ի ճաշակելոյ ի տնկոյ իմեքէ ի մահաբերէ. որ ոչ եթէ անպիտան ինչ ի կերակուրս մարդոյ էր, եւ ոչ բնութեամբ տունկն մահաբեր, եւ վասն այնորիկ ինչ արգելաւ մարդն ի ճաշակելոյ ինչ ի նմանէ, այլ անսաստութիւնն եղեւ պատճառ մահուան մարդոյն, իբրեւ յանցատրի՛ որ անցանիցէ գիրամանաւ հրամանատրի՛ որ նմա կարգեալ իցէ:

Արդ ժտեցոյց թշնամին գմարդն [48] անցանել գիրամանան Աստուծոյ, որպէս զի ոչ եթէ ստուգեալ գիտէր՝ եթէ այնու նմա վնաս ինչ գործել կարիցէ, այլ կարծեալք, ի թեթուս մատուցեալ, եթէ լիցի՞ եւ թե չլինիցի՞. եւ յետոյ յԱստուծոյ պատուհասէն՝ որ առ մարդն եղեւ վասն պատուիրանագանցութեանն իմացաւ եթէ պատուիրանք նորա մահ գործեցին, եւ յիրաւի պատժեցան եւ նա եւ մարդն՝ զոր յաւժարեցոյց յանսաստութիւնն, ճաշակել ի փայտէն՝ որ ոչ բնութեամբ մահաբեր էր, այլ յԱստուծոյ սպառնալեացն եղեւ այն 208 Վախիսի իրաց պատճառ:

Եւ որպէս բժշկի ոչ կարենք մեղադիր լինել՝ վասն յառաջագոյնն զգուշացուցանելոյ որով արինակաւ կարիցէ մարդն առողջանալ. եւ նորա թողեալ զպատուէրս բժշկին՝ անսայցէ թշնամոյն՝ որ զվնասարար խրատսն տայցէ նմա, որով ոչ զպատճառս վնասուն ի բժշկէն՝ որ յառաջագոյնն գուշակեաց նմա՝ իմանալի է, այլ ի թշնամոյն՝ որ ի [49] պատուիրանէ բժշկին նմա զվնասն հնարեցաւ. նոյնպէս եւ զսատանայէ ասենք լեալ թշնամի մարդկան՝ որ չեւ եւս գիտէր զհանգամանս չարեաց, այլ ի պատուիրանէն

Աստուծոյ ուսեալ՝ կամեցաւ վնասել մարդոյն, զի եթէ առանց Աստուծոյ կամաց ի ծառոյն ճաշակիցէ՝ առնուցու պատիժ գնահ: Քանզի թէ յառաջագոյն չէր գուշակեալ Աստուծոյ մարդոյն չուտել ի կերակրոյ ծառոյն, եւ նորա յանգէտս կերեալ, չլինէր նմա պատիժ մահ. կամ որպէս թէ առ ի չգիտանա եկեր, կամ որպէս թէ առ չժուժալոյ ի կերակրոյ ծառոյն, չէր ինչ պատժի պարտական: Քանզի եւ մանուկ կաթնակեր՝ որ յայլ ինչ կերակուր մ209րտաբերիցէ, ոչ պատժելի է՝ այլ արգահատելի, որպէս թէ առ ի չգոյէ կաթին յայն յաւժարեաց:

48 Նա եւ աւճն, որ է սատանայ, յիրաւի պատժեցաւ՝ վասն ընդ անագորոյն թշնամութեան ընդ մարդոյն ունելոյ:

Եւ արդ սկիզբն չարեաց գնա [50] խանճն ասեմք, եւ գնախանճն յառաւել գմարդն պատուելոյ, եւ գշարիսն յանհնազանդութենէն: Զի Աստուած այնպէս առաւել գմարդն պատուեաց, եւ նորա անսաստեալ՝ զընկէց գպատուիրանն: Ուստի գամենայն ինչ որ լինի չար, որ բնութեամբ չար գիտեմք, այլ՝ զի առանց կամացն Աստուծոյ գործին՝ իրք ինչ լինին չար:

Նա եւ ընդ լինելն իսկ սատանայի յԱստուծոյ, գիտաց՝ եթէ անսաստել ունեք Աստուծոյ՝ չար է եւ ոչ բարի. քանզի ոչ եթէ անմիտ ինչ ոք եղեւ նա յԱստուծոյ՝ եթէ չգիտէր, եթէ որ ինչ ըստ Աստուծոյ կամացն լինի՝ բարի, եւ որ ինչ արտաքոյ քան գնորա կամսն՝ այն չար է. եւ վասն այնորիկ յիրաւի տանջէ գնա Աստուած. զի գիտէ զբարին, եւ ոչ առնէ, եւ հմուտ է չարին, եւ ոչ խորշի:

Եւ ոչ չար եւ չարչարիչ հաստատեաց գնա Աստուած. 209v եւ ոչ փորձիչ՝ եթե նովաւ փորձեալ զարդարս գտեսցէ. եւ ոչ ինքն յանձնէ չար [51] գտեալ, եւ ոչ անարար եւ հակառակ Աստուծոյ. այլ մտաւոր եղեալ յԱստուծոյ, եւ հնուտ գիտութեան՝ թե չար է հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանին, եւ յայն գոր գիտէրն՝ թե չար է՝ յանդգնեցաւ, զանսաստութենէն ասեմք. եւ անսաստութիւնն ոչ եթե անձնաւոր ինչ յառաջագիտ եհաս ի գիտութիւնն սատանայի, այլ իբրեւ զմի ինչ եղեալ ի դիպաց կամեցելոյն:

49 Նա եւ զմարդոյ յիրաւի, ասեմք, կրել պատուիսս ընդ որոց գործիցէ. քանզի կամաւ երթայ յուսումն այնպիսի իրաց, յորոց յորժամ եւ կամիցի՝ եւ մեկնել կարող է. քանզի եւ կամելոյն եւ չկամելոյն ունի իշխանութիւն, զորոյ զհետ երթայ եւ կարելն գոր ինչ կամիցի առնել:

[ԺԳ]

Որովհետև, ասեն, չարեաց արարիչ գԱստուած չկամիք ասել, այլ ի մարդկանէ եղեալ թելադրութեամբ սատանայի, ի հնագանդելոցն նորա և ի խաբեցելոց: Եւ յիրաւի կրեն պատիժս, զի կարեին հատանել ընկենուլ ի [52] բաց գշարիսն, և ոչ 210r կամեցան:

Եւ արդ վասն նորին իսկ սատանայի հարցցուք. այնպիսի՞ արդևք արար գնա Աստուած եթէ ինքնին այնպիսի չէր՝ և յաւժարեաց ի չարաբարել:

51 Եթէ այնպիսի արարեալ էր գնա Աստուծոյ, պատիժս ի նմանէ չէր պարտ պահանջել, զի պահեաց գպայման բնութեանն՝ յոր արարն գնա Աստուած. և որ ոք ոչ կամար ինչ գործէ, ընդ այնր պատիժ չպարտի կրել. բայց որ կամար կարող է գործել, և գործ ինչ յոռութեան գործիցէ, յիրաւի պատժի, զի ոչ եկաց յայնմ՝ գոր Աստուածն կամի. ապա եթէ յԱստուծոյ բարութեղև, և անձամբ յանձնէ դարձոյց գկաման ի չար՝ հեռացուցեալ զինքն ի լաւէն, յիրաւի պահանջի ընդ որոց յանդգնեցան՝ պատիժս:

Ջի գաստանայ մեք ոչ յԱստուծոյ սատանայ եղեալ գիտենք. այլ գաստան անուն՝ վասն խտտրելոյն առ իր անուն. քանզի սատանայ յԵբրայեցոյ և յԱսորոց [53] լեզուէ խտտրեալ թարգմանի:

Այլ գարութիւն ինն գգայուն լաութեանց հաստատեցաւ յԱստուծոյ, 210v և ի թշնամութենէ ընդ մարդոյն

ունելոյիւրոյն՝ կամաւք՝ եղև բանասարկու: Թողեալ գԱստուծոյ
հպատակութիւն՝ սկսաւ անսաստել, և հակառակ կալ
Աստուծոյ հրամանացն ուսուցանել մարդկան, և իբրև
գապստամբ յետս կացեալ թիրեցաւ յԱստուծոյ: Եւ վկայէ
բանիս աստուածական բարբառն, որ ապստամբ վիշապն
կոչէ զնա՝ եթե հրամանաւ սպան գապստամբ վիշապն: Եւ
արդարև իսկ բանն Աստուած սպան գապտանայ, այնու զի
կոխելոյն զնա ետ իշխանութիւն:

Արդ ապստամբ կոչէ զնա գիր: Եթե նոյնպիսի՝ որպէս
եղևն յԱստուծոյ՝ կացեալ էր, ապա ոչ ապստամբ կոչէր
զնա: Զի որ ապստամբի ոք, թողու զիր պայմանն՝ որով ոչ
անարար իսկ ցուցանի: Զի եթե անարար էր, ապա ոչ յիրմէ
բնութենէն փոխէր. քանզի շնարթի բնութեան իմիք՝ առանց
[54] կամաց՝ մերթ բարի լինել, մերթ չար:

[ԺԴ]

Իսկ արդ եթե ոչ անարար էր, ասեն, սատանայ, և ոչ այնպիսի եղեալ յԱստուծոյ, և անձամբ զանձն դարձոյց ի լաւե անտի ի յոռին, որ է ի հնազանդութենէ յ211րանհնազանդութիւն, արդ զայն ասացէք. գիտէ՞ր Աստուած եթե այնպէս լինելոց էր, թե չգիտէր. թե գիտէր և արար, ինքն է պատճառ՝ նորա ի լաւութեանցն դառնալոյ. ապա թե ոչ գիտէր, զիա՞րդ առնէր զայն գոր ոչն գիտէր՝ թե որպիսի ինչ որ լինելոց իցէ:

Անգիտութիւն կարծել զԱստուծոյ՝ անհնարին յիմարութիւն է. քանզի միայն ինքն կանխազէտ է հանդերձելոց: Այլ քանզի բարերար էութիւն է Աստուած, ոչ կամեցաւ զազնուականութիւնն իւր ծածկել:

Վասն որոյ յառաջագոյն գիտէր զսատանայէ եթե թիրելոց է, և զմարդիկ յանցուցանելոց՝ առ ի չունկնդիր լինելոյ [55] հրամանաց նորա, որով միանգամայն՝ վասն անձնիշխանութեան մարդոյն երևելոյ արար զնա Աստուած, զի առաւելութիւն բարերարութեան նորա յայտնի լիցի մարդկան վասն թողութեան տալոյ մարդկան յառաջագոյն գործելոցն մեղաց: Զի յորժամ զսատանայ ամբարշտացեալ տեսանիցեն և չբարձեալ ի միջոյ, և վասն իրեանց մեղացն 211v իմանայցեն՝ թե գոյ հնար թողութեան ապաշխարութեամբ. զի Աստուծոյ բարերարութիւնն ցուցանիցի, և մարդիկ զշնորհն նորա

գիտասցեն. զի եթե այն այնպէս չէր լեալ, և ոչ բարերարութեանն նորա որ խելամուտ լինէր:

53 Նա բնաւ իսկ, ասեն. յետ թիրելոյն սատանայի և խաբելոյ գմարդն՝ ընդէ՞ր իսկ ոչ եբարձ ի միջոյ, զի մի գբագումս սպանանիցէ:

54 Ոչ եթե չէր կարող Աստուած բառնալ զսատանայ ի միջոյ, քանզի չիք ամենևին տկարութիւն զԱստուծով. այլ զի չէր ինչ մեծ [56] գործ Աստուծոյ զսատանայ ինքնին անձամբ սպանանել, զարարած մի զիր փոքր յոչինչ դարձուցանել, զի մի կարծիցի թե վասն շժուժալոյ շարութեանն նորա սպան գնա:

55 Երկրորդ անգամ՝ զի անձանաթ ևս լինէր առ յապայ մարդկան Աստուծոյ բարերարութիւնն, թե յառաջագոյն սպանեալ էր զսատանայ. զի ոչ որ ունէր նշանակ ինչ յայտնի բարերար կոչելոյ զԱստուած: Այլ թերևս և կարծիք ինչ ի մէջ մտանեին՝ թե հաւասար ինչ որ էր նա Աստուծոյ և աճապարեաց ի 212ր միջոյ եբարձ:

56 Վասն որոյ պահեաց գնա, և ոչ կորոյս ի միջոյ, զի մարդիկ յորժամ լաութեանցն հմուտ լինիցին, յաղթեցեն նմա՝ փոխանակ այնոցիկ՝ որ յառաջնումն յաղթեցան ի նմանէ:

Այն իսկ մեծ և զարմանալի է, զի մարդն Աստուծոյ՝ վառեալ Աստուծոյ ազնականութեամբ, պատերազմեալ յաղթիցէ սատանայի: Որպէս մարտուոյց որ ամենայն հնարիք հնարեալ զիր աշակերտ[57]սն թեքել, առ ի ցուցանելոյ զհանգամանս մարտիցն, որով մարթիցեն յաղթել

ախոյանից, և առաքիցէ գնոսա ի հրահանգս մրցել ընդ ախոյանսն, և յաղթութեանցն ուշ առնել խրատիցէ, մինչև գկեանս անգամ արհամարհել. զի լաւ համարի թե վասն անուան բարիոք մեռանիցին, քան թե կենդանի կայցեն և վատանուն լինիցին. և նոցա զթելադրութիւնս վարդապետին ի մտի եղեալ, և զպարգևս ընդ յաղթութեանն գեր ի վերոյ լինիցին ախոյանին, և պսակեալ առ վարդապետին հասանիցեն, և նշանակ ճգնու212Վրեան ընդ ախոյանին՝ առ նա զպսակն բերիցեն. ապա եթե գմարտուտոյցն գմտաւ ոչ ածիցեն, և յաղթութեան և պսակի ոչ ցանկանայցեն, կործանին վատանուն յախոյանէ անտի. յիրաւի այնուհետև թշնամանին և տանջին, և մահու պատիժ փոխանակ ընդ վատութեանն կրեն. նոյնպէս և զԱստուծոյ իմանալի է, թե իրովք պատուիրանաւք [58] վառէ գեղեցիկ գմարդիկ՝ առ ի պսակելոյ զյաղթողն, և յամաւթ առնելոյ զվատացեալն: Իսկ եթե որ յոչինչ զԱստուծոյ զպատուիրանսն համարիցի, յորժամ մրցել ընդ բանասարկուին ռմարտնչիցիք վաղվաղակի կործանի, քանզի չունի գնշանակս յաղթութեանն. և յիրաւի կրէ պատիժս պատուհասից այնպիսին, զի ոչ նմանեաց ընկերին՝ որ կոուեցաւ և յաղթեաց:

Արդ վասն այնորիկ թողեալ է Աստուծոյ զսատանայ իբրև ի հրահանգս կոուանոցաց յաշխարհի, զի յորժամ իր նահատակեալքն կոուիցին և յաղթիցեն նմա՝ պարծանք առաջնոյ յաղթութեանն նորա քակեսցին 213r յայժմուն այնպիսեացն մարդկանէ, որ լաութեանցն ցանկութեամբ պարտիցեն գնա, և նշան յաղթութեան գնահատակութեանն

կանգնիցեն: Քանզի կոխան արկեալ ընդ ոտիք մերովք՝
անկեալ դնի մեռեալ, և կործանի՝ առ ի լաութեանցն
ցանկութեան մերոյ ի պարտութիւն մատնեալ:

[ԺԵ]

Արդ յետ այսր ամենայնի հաւանութեանց՝ յամատեալ գնոյն ի մէջ բերեն. բնութեամբ են՝ ասեն՝ չարիք, և ոչ կամածինք:

58 Եթե բնութեամբ իցեն, ընդէ՞ր արեւնք ի թագաւորաց դնիցին, և ասատք յիշխանաց, և պատիժք ի դատաւորաց. ո՞չ ապաքէն վասն կարճելոյ չարեացն: Եթե բնութեամբ իցեն չարիքն՝ ոչ պարտի արեւնսդիրն արեւնս դնել, և ոչ իշխանն պատիժս ի վերայ չարագործին ածել: Ընդէ՞ր պատժիցեն գայն՝ որ ոչ կամաւքն չար իցէ, որում արգահատելն պարտ էր, և ոչ պատիժս ի վերայ հասուցանել:

Եւ արդ այնպիսոյն եթե կին շնայցէ, չպարտի մեղադիր լինել. քանզի ոչ կամաւ՝ որպէս ասենն՝ յաւժարեցաւ ի չարն, 213v այլ բնութեամբ բռնադատեցաւ:

Եւ եթե որդոյ իւրոյ սուր առեալ՝ ի վերայ խաղայցէ, մի լիցի նմա մեղադիր. զի ոչ իւրով կամաւ երթայ, այլ չարն տանի գնա յայն:

Եւ եթե [60] ի դրացոյ և ի բարեկամէ թշնամանեցի՝ մի փոխարէն թշնամանեցէ, այլ առաւել արգահատեցէ ևս. զի ոչ եթե նա ինչ թշնամանէ, այլ չարն՝ որ բռնաբար վարէ գնա:

Նոյնպէս՝ յորժամ դուստր գմայր անարգիցէ, և նու գկեսուր իւր, և կին գայր, և ծառայ գտէր, և եղբայր գեղբայր, մի ինչ տարցին ընդ միտ՝ որք անարգեցանն, այլ արգահատեցեն նոցա որպէս ի չարէն բռնադատելոց:

59 Իսկ եթե տեսանենք՝ եթե թագաւորն զիրոց արինաց վրէժս պահանջէ, և պահանջմամբ վրիժուցն զվնասն կարճէ, և դատաւորն զգողն և զաւագակն պրկէ և քերէ՝ վասն զվնասակարութիւնն ի միջոյ բառնալոյ, և հայր գորդի դժնեայ մահապարտեալ՝ դատաւորաց մատնէ, և այլքն ամենեքեան իրաքանչիւր զանցնիւր զանարգանաց վրէժս պահանջեն՝ կամ անձամբ կամ իշխան214րաւք, յայտ է՝ թե չարիքն որ գործին՝ կամածինք են և ոչ բնականք: Բայց աղէ՛ դու զ[61]կարին իսկ զոք շոյալեալ ցանկութեամբ՝ պրկեա և մտրակեա, տեսանե՞ս թե բնաւ ամեննին գտանիցի ի նմա յիշատակ ցանկութեանն: Եւ արդարև ոչ ինչ ընդ վայր ասացեալ է բան Իմաստնոյն, թե ծառայ որ ընդ ունկն ոչ լսէ՛ ընդ մկանունս տան լսել նմա:

60 Նա և այլուստ ևս մարթենք իմանալ. զի մարդոյ բնութիւն բարեաց ցանկացող է, և ոչ չարեաց: Ջի շունն, որ շնայ, մինչ դեռ իսկ ի գործ շնութեանն իցէ՛ եթե շուն որ կոչէ գնա, ըմբոստանայ. և պոռնիկն, որ յայտնի պոռնկի, զանուն պոռնկութեանն չախորժէ լսել. նոյնպէս և գողն և աւագակն, և այլ ևս չարագործքն, թեպէտ և զգործ չարագործութեան գործեն՝ զանուն չարագործութեանն յանձն ոչ կամին առնուլ:

61 Նա և կեղծաւորն կեղծաւորեալ, որ մեղմեխանաւք ընկերին կամիցի վնաս առնել, թաքուցանէ զկեղծաւորութիւնն, և որպէս թե բարւոյ ինչ 214v խրատ տայցէ՛ հրապուրեալ արկա[62]նէ ընդ վնասիւք զանմեղն. և եթե ոչ զբարւոյ զղէմս զգեցեալ մեղմեղիցէ, չկարէ ըստերիւրել յիրաւանց զիրաւագէտն:

62 Նա և յորժամ զխիստ ոք իշխան կամիցի ի քաղցրութիւն ածել, չկարէ յայտ երթալ ասել՝ թե դու խիստ ես, այլ քաղցրախառն բանիք մատուցեալ ողորձ՝ թե դու, տէր, քաղցր ես և բարերար ամենեցուն, ամենեքին գոհ են գրէն, բոլորք առ իրաւագէտս ունին. և այնպէս կարէ մեղմով քաղցրացուցանել զխստութիւն իշխանին, և խոնարհեցուցանել ածել յիրաւն և յարժան:

Նոյնպէս և առ ցասուցեալն և տրտմեալն և առ նախանձոտն քաղցրութեամբ ոք մատչի և ցածուցանէ:

Եւ անտի յայտ է՝ թե բարեաց ցանկացող է բնութիւն մարդկան, և ոչ չարեաց:

63 Եւ եթե գազանացն գազանութիւն չար ինչ բնութեամբ կարծեցուցանիցէ նոցա, գիտասցեն՝ զի կէսքն յանասնոցն ի պէտս արարան, որպէս և արջառ և ոչխար և [63] ամենայն ինչ որ ուտելի է և կրելի է. և կէսքն վասն 215ր երկիւղ ի միտս մարդկան ծնուցանելոյ: Զի թե գազանք ահագինք են, և վիշապք և աւճք և այլ ճճիք վնասակարք, և մարդն այնչափ հպարտացեալ է՝ մինչ ըստ Աստուծոյ երկիւղին սահմանս արտաքոյ ելեալ անաստէ, եթե այնպիսի զարհուրեցուցիչք չեին՝ ո՞րչափ ևս առաւել չկայր երբեք յակաստանի:

64 Նա և նոքին իսկ, որ չարքն կարծին անմտաց, երբեք երբեք աւգտակարք լինին և գերծուցիչք ի մահուանէ: Զի՞նչ չար քան գաւձ կայցէ, և ի նմանէ թերիակէ. և ի սպանող դեղոց, որ ի նենգութենէ մարդկան կազմեցան, չև հասուցեալ, և անդէն բուժէ: Եթե բնութեամբ չար ինչ էր աւճ, կամ չարի իրիք արարած, ապա չգտանէր ինչ ամեննկին ի

նմա աւգտակար, և ոչ զգաւնանայր երբեք ի գազանութենէ անտի իւրմէ. նա աւանիկ տեսանենք ի հնարագիտութենէ թովչաց զգաւնացեալ, իբրև զշուան [64] խաղալիկ է նոցա, և բազում անգամ բնակեալ ի տան՝ շմեղանչեն բնակչացն:

65 Եւ արդ եթէ 215v հեթանոս իցէ՝ որ շար ինչ բնութեամբ կարծիցէ, յանդիմանեացի յիւրոց արուեստակցացն յաւճապաշտացն. որ այնչափ զգաւնացուցանել զաւճս գիտեն, մինչև կոչել յուրթիւք ի տունս, և կերակուրս մատուցանել, որպէս Բաբելացիքն վիշապին՝ գոր պաշտեինն. և սպան զնա Աստուծոյ սիրելին՝ նովին ընտելական կերակրովն:

66 Եւ եթէ մոգ իցէ, և շարի արարած զգազանսն վասն գազանութեանն ասիցէ, ի հասարակաց մտաց փաշաման կրեալ ըմբերանեացի: Չի եթէ գազանքն շարի արարածք իցեն, և երկիր բարոյ, զիա՞րդ բարոյն արարած շարին արարածոց դայեակ մտեալ՝ սնուցիչ լինիցի, որք ի նմանէ կերակրին և ի ծոց նորա հանգչին. զի երկու հակառակք իրերաց՝ միմեանց ծախիչք են, որպէս խաւարի լոյս, և ջեր սառամանեաց:

[65] Արդ եթէ գազանք շարի արարածք եին, և երկիր բարոյ, ծախել պարտ էր զնոսա երկրի՝ և ոչ սնուցանել, սպառել և ոչ սերել. ապա եթէ երկիր և զգազան 216rսն սնուցանէ և ոչ ապականէ, յայտ է՝ եթէ յորմէ արարչէ երկիր լեալ է՝ ի նմանէ և գազանքն արարեալ են. և չիք ինչ շար բնութեամբ. քանզի չիք ոինչ շար արարիչ բնութեամբ: Եւ մանաւանդ թէ և գազանք իսկ, գոր ասեն՝ թէ ի շարէ արարչէ

եղեալ են, ցուցանեն թե չեն ուստեք՝ այլ յերկրէ, այնու զի յերկրէ կերակրին և ի նմա բնակեն, և անդրէն ի նոյն շրջեալ հողանան:

67 Նա թե և ի չարէ ինչ եին չարք արարեալ, ոչ ինչ ի նոցանէ աւգտակար գտանէր, այլ ամենևին իսկ վնասակար: Իսկ արդ եթե տեսանենք, զի կիսոցն մորթքն պատասպարան մերկութեան մերոյ լինին՝ և կիսոցն ճրագուն դեղ նեղի, և այլ ինչ յանդամոցն, որպէս առիւծուն և արջոյ և այլոցն՝ ըստ իւ[66]րաքանչիւր մի ըստ միոջէ, յայտ է՝ եթե ի բարոյ արարչէ լեալ են, վասն միոյ իրիք աւգտակարին գտանելոյ ի նոսա: Չի որ չար ինչ է, նորա ամենայնին վնասակար է, և մորթ և միս. այլ գնոցա որպէս գմորթն զգենումք, և ոչ վնասէ, և գմիսն 216v եթե սիրտ ուրուք առնոյր և ուտէր՝ ոչ վնասէր. որպէս վարագի՝ որ գագանագոյնն է քան գամենայն գագանս՝ ուտի միսն, և ոչ վնասէ. նոյնպէս և գնոցայն՝ եթե ուտէր որ՝ <չ>վնասէր:

Եւ յարջառ, զոր ասեն՝ եթե ի բարոյ արարչէ արարեալ է, գտանի ինչ վնասակարութիւն: Չցլու միս ուտել՝ դարման է մարմնոյ, բայց եթե զարիւնն որ ըմպիցէ՝ սատակի:

68 Նոյնպէս և ի բանջարս է ինչ՝ որ առանձինն սատակիչ է, և խառնեալ ընդ այլ բանջարս՝ բժշկիչ պէսպէս ցաւոց լինի:

Չմանրագորն եթե լոկ որ ուտիցէ՝ սատակիչ է, և խառնեալ ընդ այլ արմատս՝ քնածու լինի քնահատաց:

Եւ զհագար՝ եթե ի տաթ ժամա[67]նակի ուտիցէ որ, քանզի զովացուցիչ է, գտապս ի փորոյն փարատէ. և եթե ի հով ժամանակի ուտիցէ որ, վնասէ. և եթե զջորն քամեալ

անապակ ընպիցէ որ, սատակի. և եթէ գտերմնն աղացեալ՝ ջրով ընպիցէ, ի ցանկութենէ արկանէ:

Եւ կանեփուկն թուփ ինչ է, որոյ սերմն նորա դեղ է և նոյն դ217րարձեալ կասեցուցիչ ցանկութեան:

Եւ մոլախինտղ, որ առանձինն ի յայտնի ինչ ժամանակի սպանող է, նովիմբ գմաղձս հնացեալս հնարին բժիշկք հատանել:

Եւ կաղանջանան ազգ ինչ՝ առանձինն սպանող է, և խառնեալ ընդ այլ դեղս մաղձադեղ է բուժիչ ի մահուանէ:

69 Արդ յայսպիսի իրս անհարթս առ ոչ ուղիղ հայելոյ, կարծեցին եթէ չար ինչ բնութեամբ իցէ. բայց Աստուած այսպէս իմաստուն գմարդն կազմեաց, զի և ի դարմանիչսն մարթիցէ վայելել. և որ վնասակարքն կարծիցին, և անտի ևս հնարիւք աւգտակարութիւնս [68] կարիցէ գտանել, առ ի յանդիմանելոյ զբարս անմտացն թէ չիք ինչ որ բնութեամբ չար է:

[ԺՉ]

Բայց թեպէտ և նորա աստուածական արիւնաց ոչ հաւատան, մեք յողորոյ պատասխանոյ զմեր ընտանիս մի գրկեսցուք:

Այնչափ ինչ չար ի գագանացն բնութեամբ ոչ գոյր, մինչև ամեալ գնորարարսն առ նորաստեղծն՝ նմա նոցա անուանս հրամայէր դնել. և եթե մատ ոչ գային, զիա՞րդ 217v միոյ միոյ ըստ իւրաքանչիւր ազգաց անուանս յարիւնէր. ապա եթե մատ գային, և ընտելութիւն ընդ մարդոյն ունեին, յայտ է՝ թե ոչ չարք եին, և ոչ մարդոյն վնասակարք. այլ յետ անցանելոյ մարդոյն զԱստուծոյ պատուիրանան՝ տուան նմա զարհուրեցուցիչք, առ ի չհպարտանալոյ հողեղինին՝ որ ի հողոյ եղև, և ի հող դառնալոց էր:

Եւ առաջնոց չվնասակարութեան գագանացն մարդոյ այժնու համբոյրս և ընտելութիւնս վկայեն:

Չի ոմն զգայոյ ոկորիւնսք սնու[69]ցանէ, և իբրև զշան կորիւնս՝ առ ընտելութեան ընդ անձն անկանին:

Եւ միւսոյն զառիծու կորիւն սնուցեալ՝ ամէ ի համբոյր և ի քծինս, մինչև պատել զսնուցանելեան. և եթե այլ որ ի նա հուպ գայցէ, չնոռացեալ զբարս գագանութեանն՝ ի վերայ յարձակի. և նորա սաստեալ գագանին իբրև շան, ցածուցանէ յանսաստ գագանութենէն:

Եւ այլոյ զարջոյ որոժիւնսք սնուցեալ՝ կարաւիչս ուսուցանէ, և նմանեցուցեալ բարուց մար218րդկան՝

գգազանաբարոյն ցածուցանէ:

Եւ այլոց զկապիկս անապատականս ընբռնեալս՝
հոպիտս և ընչապտուկս և ամենաշար ուսուցանեն:

Եւ այլոց զքարքս ռիգակերսք կալեալ՝ թովչութեամբք
յընտելութիւն մարդկան ածեն, ջրեցուցեալ գթոյնսն
սպանողս:

Արդ եթէ շար ինչ եին գազանքն բնութեամբ, չէր հնար
վնասակարացն ընդ իրեանց վնասակարին ընտելութիւն
ունել:

71 Եւ թէ զխորշակս և գառամանիս ի [70]
վնասակարութեանն ի շարէ արարչէ կարծիցեն, գիտասցեն.
եթէ ոչ ձիւն և սառամանիք պնդեին զլերինս, արմատք
խտտոց ոչ պարարեին. և եթէ ոչ տաւթ ջեռուցանէր
զանդաստանս, պտուղք ոչ հասանեին:

[ԺԷ]

Եւ եթէ գախտս և զհիւանդութիւնս և զմահս տարածանս, և զքնաւ զմահ իսկ ի չարէ ինչ արարչէ իմանայցեն:

73 Եթէ աստուածական արինաց հաւատային՝ անդստին յարինացն առնեաք պատասխանի:

Բայց որովհետև ի չարէ արարչէ դնեն գայսպիսի անհարթութիւնս, հա218Վրցցութ և մեք ցնոսա. բարեացն արարիչ և չարեաց՝ ո՞քան զո՞ք հարուստ իցեն:

Եթէ ասիցեն՝ եթէ բարեացն արարիչ հարուստ է, ստեն: Ջի եթէ հարուստ որ էր նա քան զչարեացն արարիչ, ոչ տայր նմա զվնասակարութիւնսն յիւր ի բարի արարածսն արկանել: Նա և տեղի ևս չէր պարտ տալ նմա յիւրումն վայրսն: Ջի եթէ կարող որ ինչ [71] էր, նախ իւր տեղիս գատ ի նմանէ առնէր, և ապա արարածս՝ զինչ և կարող էր առնել:

74 Արդ գայն ասացեն. կարո՞ղ էր զնա մերժել բարին յիւրոց ի բարիոք արարածոցն, եթէ չէր կարող:

75 Եթէ ասիցեն՝ եթէ կարող էր, լուիցեն: Եթէ կարող էր մերժել զչարն և ոչ մերժեաց, ինքն է պատճառ վնասուն:

Եւ եթէ ոչ էր կարող մերժելոյ զչարն, գտանի՝ զի հարստագոյն քան զնա էր չարն, որ բռնաբար նեղէ և ապականէ զբարիոք արարածս նորա:

Դարձեալ և այն ևս սուտ է, զոր ասենն, թէ ի վախճանի յաղթն նմա բարին. զի որ յառաջնումն չկարաց յաղթել, յայտ է՝ 219r թէ և ի վախճանի չկարէ յաղթել:

76 Այլ մեք զգատոց և զմահուան բազում ինչ պատճառս ունինք ճշմարիտ բանի ի մէջ բերել:

77 Նախ այն իսկ՝ զի յորժամ մարդն զԱստուծոյ պատուիրանան անց, ապա եղև ընդ ցառվք և ընդ մահուամբ: Քանզի ցկինն ասաց՝ թե [72] ցառվք և տրտմութեամբ որդիս ծնջիր. և ցայրն՝ թե աշխատութեամբ և քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո, մինչև լիցի քեզ դարձ անդրէն յերկիր՝ ուստի առար. զի հող եիր, և ի հող դարձջիր: Որով յայտ է, զի թեպէտ և բնութիւն մարդոյ՝ քանզի մարմնապատ է՝ ընդ ցառվք և ընդ մահուամբ կարծէր, այլ թե կացեալ էր ի պատուիրանին՝ պահէր զնա կենդանարարն կենդանի. որ յոչնչէն կարող եղև զշունչ մարդոյն առնել, և պահէ միշտ կենդանի և անմահ, նոյն և զմարմինն՝ զոր յերկրէ ստեղծ՝ կարող էր պահել կենդանի:

[ԺԸ]

Այլ իբրև գայս լսեն թշնամիք ճշմարտութեանն, ազգի ազգի զինուր վատին ընդ 219 տղէմ ստուգութեանն:

Ջի կէսքն ասեն՝ թե չէր մարթ մարմնատրի անմահ կալ:

Եւ այլքն ասեն, վասն զի ոչ տնէր մարմինն ընդ շնչոյն յերկար ժամանակս կեալ, հարկ է անտևականին մեռանել:

79 [73] Այլ գառաշինսն յանդիմանեն Եղիա և Ենոք, որ ցայժմ կենդանի են. և գայլսն՝ հասարակաց համաւրէնն յարութիւն: Ջի եթե այժմ վասն զի անտևական են մարմինք՝ յայն սակս մեռանին, ապա և ի յարութեան՝ ըստ նոցա բանին՝ չտոկան ընդ շնչոյն: Եւ այսու յայտ առնեն՝ թե զյարութիւնն իսկ մարմնոյ խափանել կամին, ուր աստուածական զիրք և արարածոց բնութիւնք անդադար վկայեն զյարութենէ մեռելոց:

80 Այլ ասեն. թե ոչ մահկանացու իսկ էր մարմին, զհա՞րդ էր՝ զի վասն դոյզն յանցմանն անկանէր ընդ մահուամբ, և ոչ արգահատէր նմա արարիչն և ներէր յանցմանն:

81 Ջի ներող և արգահատող է արարիչն, այն ամենեցուն իսկ յայտնի է. և առաւել յայնմանէ, զի յետ յանցանելոյ մարդոյն՝ իջեալ անմարմինն՝ իբրև զմարմնատրոք ոտնաձայն առ 220 տնէր ի դրախտին. և մեղմով և աղերսալից բարբառով ասէր ցյանցուցեալն՝ ո՞ւր ես Ա.[74] դամ, զի մի տագնապեցուցեալ՝ չտայցէ ուշաբերել նմա ապաշխարութեան: Եւ զի չեկն ի գոջումն յանցուցեալն,

յիրաւի կրեաց պատիժ գմահ:

82 Դարձեալ և այլազգ ևս. զի իւրոյ արարչին յառաջագոյն պատուիրեալ էր նմա՝ թե յորում ատուր ուտես ի պտղոյ ծառոյն, ի նմին մեռանիս: Եւ թշնամին յետոյ եկեալ ասէր՝ ոչ մեռանիս, այլ իբրև գաստուածս լինիս:

Եւ արդ ո՞յր քանից պարտ էր հաստատուն լինել, ա՞յնը՝ որ յառաջագոյն զգուշացոյց, և կամէր ունկնդրութեամբ պատուիրանին գնա անմահ պահել, եթե միտոյն՝ որ պատրանաւք ջանայր գնա մահկանացու առնել:

83 Եւ եթե չէր արարչին յետ յանցանելոյ զպատուիրանան գմարդն մահկանացու արարեալ, հանապազ մարդն սատանայի հաւատայր, և ոչ Աստուծոյ, զի սա ասաց՝ թե ուտես ի պտղոյն, մեռանիս. և նա ասէր՝ թե ուտես, չմեռանիս, այլ իբրև գաստուածս լինիս: [75] Արդ եղ 220v մահ ի վերայ բնութեան մարդկան արարիչ բնութեանն, զի իւր քանն հաստատեսցի, և չար խրատտուն պարտաւորեալ գտանիցի. զի թեպէտ առ ժամանակ մի վասն այսց երկուց պատճառանաց ընդ մահուամբ անկանիցի, այլ, ըստ իւրում կարողութեան, յարուցէ միսսանգամ, և յանսպառ յաիտեանս կենդանի և անմահ պահեսցէ: Եւ որ զհրեշտակս և զհոգիս մարդկան յոչնչէ արարեալ՝ կենդանիս և անմահս պահէ, նոյն և գմարմինս կարող էր կենդանի պահել՝ թե չէր առաջնոյ մարդոյն զԱստուծոյ հրամանն զընկեցեալ:

[ԺԹ]

Այլ գի Աստուած մահուան չէ պատճառ, վկայեցել ամենարուեստ իմաստունն, որ ասէ՝ եթե Աստուած գմահ ոչ արար, և ոչ խնդայ ընդ կորուստ մարդկան. այլ հաստատեաց Աստուած գմարդն յանեղծութիւն ոպատկերք իւրոյ մշտնջենաւորութեանն, և նախանձու բանսարկուին եմուտ մահ յաշխարհ:

85 Եւ դարձեալ [76] ինքն իսկ ասէ. ես ասացի՝ թե աստուածք իցէք, և որդիք բարձրելոյ ամենեքին: Այս ինքն՝ եթե ես գձեզ անմահս արարի, 221ր եթե կացեալ եիք յիմում հրամանին. բայց որովհետև ոչ կացէք յիմում պատուիրանին, դուք իբրև գմարդիկ մեռանիք, իբրև գմի յիշխանաց անկանիք. ես ոչ ընդ ձեր մահ կամեի, և ոչ ընդ իշխանին վատ խրատտուին անկանել:

86 Այլ բնաւ իսկ, ասեն, ընդէ՞ր եմոյծ գնոսա ի կոհիս ընդ միմեանս:

87 Այսու գանձնիշխանութիւնն սատանայի և գմարդոյն կամին խափանել: Զի Աստուած՝ որ աննախանձն արար գնոսա անձնիշխանս, ոչ կամէր թե որպէս գանասունս ի հարկէ վարիցին: Եւ ապա անձնիշխանութիւնն այնուհետև չլինէր անձնիշխանութիւն:

88 Բայց Աստուած թեպէտ և ունէր իշխանութիւն ոգիւրոցք ռարարածոցնք գհանդէսն տեսանել, այլ ոչ ինքն դրդեաց գնոսա անկանել ընդ միմեանս:

Իբրև ետես զսատանայ [77] նախանձու բորբոքեալ, թոյլ ետ անձնիշխանին ընդ անձնիշխանին ոգորել. քանզի գիտէր՝ եթե ոչ ինչ տկարագոյն է սորա անձնիշխանութիւնս քան գնորայն.

և ոչ նա կանխագէտ, և սա ոչ կանխագէտ.

221v և ոչ նա բռնատր, և սա տկար ոք:

Եւ զի չէր բռնատր ոք, յայնմանէ յայտ է՝ զի ցկինն պատրանաւք մատուցեալ հարցանէր, և ոչ բռնութեամբ զարհուրեցուցանէր:

Եւ զի չէր կանխագէտ, ասէ. զի՞նչ է այդ՝ զոր ասաց Աստուած, զի ի նմանէն ուսցի զհանգամանսն:

89 Դարձեալ և ի Յոբայ փորձանացն է ուսանել՝ թե չէ սատանայ բռնատր և կանխագէտ:

Չի եթե բռնատր ոք ինչ էր նա, ոչ յԱստուծոյ խնդրեալ առնոյր աւճան և ապա մխէր ի փորձութիւնսն:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.